

[Maigaard.]

om, hvis man accepterer den påvirkning, der ligger i den fælles bøn.

Derfor synes jeg, at ministeren skylder tinget et svar, et ja eller et nej. Man kan ikke bare blive siddende. Derfor håber jeg, ministeren vil komme op og svare på det spørgsmål, som er blevet stillet inden kl. 10 i formiddags, og som vi altså gerne vil have en klaring på, inden vi slutter debatten her. Det måtte kunne lade sig gøre.

Undervisningsministeren (Tove Nielsen):

Hr. Freddy Madsen behøver ikke bore længere. Jeg har ikke forladt mine standpunkter. Vi behøver ikke bruge længere tid på at dissekere de forskellige ting.

Jeg vil gerne, hvad angår bøn i skolen, sige, at det er nok et ret så besværligt emne at tage fat på, fordi der jo er forskellige synspunkter på dette område. Nogle tillægger det større værdi, end andre gør, ud fra den kristne holdning, de forskellige mennesker nu kan have. Nu er det altså sådan, at den skolelov, vi har, jo har i sig, at vi bygger på den evangelisk-lutherske lære. Jeg skal da først indskyde, at kristendomskommissionen jo i sin tid ikke var enig om, hvordan man stillede sig til fælles bøn og til morgensang, morgensalme, men jeg har altså selv den personlige opfattelse, at hvis en fællesbøn i en religionstime kan indgå som en ganske naturlig del af undervisningen, uden at man provokerer børnene imod deres forældre, uden at man skaber noget kunstigt, så kan jeg ikke se, at der er nogen hindring for det, men selvfølgelig skal man ikke lave nogen som helst form for provokation. Man skal kende forældrene. Man skal vide, hvad der rører sig i forældre kredsen. Man skal fare med stor varsomhed på dette område.

(Kort bemærkning).

Lysholt Hansen (S):

Jeg må altså konstatere, at jeg ikke fik svar på mit spørgsmål, og jeg kan derfor ikke lade være med, da jeg jo med megen interesse hørte det indlæg, som statsministeren kom med i morges, og som jeg synes var et vægtigt indlæg, der berørte alle sider af hele problematikken og gav udtryk for et frisind, en åbenhed, som jeg deler, at spørge

statsministeren: er statsministeren ikke af den opfattelse, at det i en sådan situation, hvor en så alvorlig ting er gjort klar for befolkningen, i en alvorlig sag for folkeskolen, var rigtigt, at der informeredes gennem de normale kanaler, dvs. lærerorganisationer, forældreorganisationer og derefter ved cirkulærer, hvis der var anledning til det røre, denne sag har vakt?

(Kort bemærkning).

Freddy Madsen (DKP):

Det har ikke været min hensigt at betvivle, at ministeren stadig væk har sine standpunkter. Det, jeg bare har efterlyst, var, om det var de standpunkter, hun havde den 16. oktober, eller dem, hun har i dag, som er indbyrdes modstridende. Det får vi altså åbenbart ikke noget svar på, og så må jeg altså fastholde den konklusion, jeg kom med før.

Hermed sluttede forespørgslerne.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om ændring af lov om folkeskolen [af Gerda Møller m. fl.].

(Lovforslag nr. 65. Fremsat 31/10 74).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Undervisningsministeren (Tove Nielsen):

Jeg skal fatte mig i korthed, hvad angår lovforslaget fra det konservative folkeparti om en ændring af lov om folkeskolen, i dette tilfælde formålsparagraffen.

Nu har vi brugt mange timer i dag på at diskutere mange ting, som kan have med skolens formålsparagraf at gøre, og vi får i løbet af ganske kort tid mulighed for at diskutere det endnu en gang her i salen på baggrund af det lovforslag til en revision af folkeskoleloven, jeg meget snart fremsætter. Derfor skal jeg som sagt fatte mig i korthed ved at give denne kommentar, at jeg mener, det må være rigtigt, at vi henviser forslaget til undervisningsudvalget og dér lader dette lovforslag blive behandlet i sammenhæng med det næste lovforslag, der kommer om folkeskoleloven.

Ritt Bjerregaard (S):

Socialdemokratiet har i løbet af dagen fremlagt sine synspunkter under hele denne debat om indoktrinering, og vedrørende det af det konservative folkeparti fremsatte lovforslag skal vi sige, at vi har tidligere fremsat et folkeskolereformforslag, hvori der indgik en formålsformulering. Vi mener stadig, at denne formålsformulering er god, og vi afventer nu reformforslaget fra ministeren og føler ingen trang til at gå ind i debatten om dette specielle punkt af hele den folkeskolereform og den folkeskoled debat, som vi skal have om forhåbentlig kort tid.

Halygaard (FP):

Formålsparagraffen er den paragraf i vores folkeskolelov, der har givet anledning til de fleste debatter. Vi kan blot se i dag, hvor ivrigt diskussionen førtes. Det er, fordi skolens formålsbestemmelse er et svar på det konkrete og enkle spørgsmål: hvorfor og hvortil holder samfundet skole? Svaret på dette må blive, at vi alle er interesseret i at holde samfundsmaskineriet i gang, og det forudsætter, at de enkelte borgere besidder dygtighed, hvilket også betyder faglige kundskaber. Disse faglige kundskaber er det folkeskolens opgave at bringe, og det er det eneste krav, samfundet kan stille.

Samfundets institutioner, skoler, biblioteker, børnehaver og universiteter er forvaltningsinstanser, og disse institutioner må derfor være neutrale i spørgsmålet om åndelige værdier og kvaliteter, og samfundets krav over for skolen kan således kun angå de rent faglige pensa.

Vil samfundets institutioner foruden at holde materielle og andre funktioner gående også øve påvirkning, give holdning og personlighedsdannelse eller -udvikling, så er det ikke længere en neutral forvaltning, men som Hitlers rige konfessionelt. Det får karakter af et trossamfund og kan kun forkynde og missionere.

Skolen bliver da det redskab, hvormed samfundet kan påtvinge børnene en religiøs demokratismes religiøse værdier. Den bliver en missionsmark, hvor børnene reduceres til ansvarsløse behandlingsobjekter for de bedrevende og rettroende. Derfor er jeg ikke enig med kristeligt folkepartis ordfører, hr. Chr. Christensen, og heller ikke mit eget partis ordfører, hr. Poulsaard.

Et konfessionelt samfunds konfessionelle skole undgår ikke at være både tyrannisk og despotisk og dertil fagligt fordummende i mange tilfælde.

At skolen i dag er konfessionel, fremgår af en snart traditionel formålsbestemmelse, hvor den bevidste påvirkning ikklædes begreber som demokrati, åndsfrihed og tolerance, virkelig forståelse for tilværelsens problemer, følelser, for det seksuelle osv. Alle disse begreber er ideologiske og religiøse størrelser, som indeholder livsanskuelse, tro og forkyndelse. De er umulige for undervisning, som forudsætter konkret viden, og som påbud i en lovparagraf betyder de overgreb og meningsløshed.

Hvad er der tilbage af demokrati, når det er tvungent? Hvad er der tilbage af åndsfrihed, når den er tvungen? Eller tolerance, når den er tvungen? Og hvad bliver der af selvstændighed og ansvar, når det ved tvang skal læres?

Hr. Heinesen fandt det vanskeligt at formulere en formålsparagraf, fordi samfundet i dag er pluralistisk. Undervisningsdirektør Baunsbak-Jensen sagde det samme i en tv-udsendelse. Der har været en bondeepoke, sagde han, der har været en Grundtvig, indremission, der har været en arbejderepoke osv., og han fandt det vanskeligt at finde en fællesnævner. For hvad skal skolen så i dag opdrage til? spurgte han.

Som hr. Heinesen gør Baunsbak-Jensen opdragelse, ideologi, holdning og påvirkning til det centrale for skolen, men så bliver det naturligvis vanskeligt, for hvilken retning skal man vælge ud af disse mange forskellige ting? Det var selvfølgelig nemmere, hvis alle var grundtvigianere eller alle var kommunister. Denne vanskelighed undgår man ved at lade faget være det centrale uden bevidst påvirkning til en bestemt holdning.

På tværs af de mange retninger og opfatelser har nok alle det fælles ønske, at deres børn skal lære noget og dygtiggøres, altså rent fagligt, det gælder både bønder, arbejdere, funktionærer, grundtvigianere, missionsfolk, marxister osv. Derfor mener jeg, at skolen skal holde sig til dette og med hensyn til trosretning, beskæftigelsesepoke eller livsopfattelse stille elever og forældre frit. Lad dem selv finde ud af det og vælge retning.

Min erfaring igennem 25 års arbejde i fol-

[Halvgaard.]

keskolen har givet mig den opfattelse, at skolen skal lære eleverne fag ganske konstant, lære dem visse lektier, som kan gøre dem egnede til at klare sig i samfundet og være med til at holde dets funktioner i gang. Skolen skal blæse på den megen tale om den højstemte filosofi. Den skal opgive at interessere sig for børnenes personlighed og karakterdannelse som noget primært. Det må være deres egen sag, slet ikke skolens eller samfundets, allerhøjest forældrenes. Endelig må det ikke glemmes, at i selve arbejdet med at lære et fag ligger jo noget udviklen-
de.

Dette forslag om ændring af formålsparagraffen fremtræder i en mildere form i forhold til tidligere, men spørgsmålet er, om det er folketingets opgave at formulere en formålsparagraf eller lovgive på dette område, om det ikke er forældrenes opgave på den enkelte skole. Jeg vil langt foretrække det sidste. Vi taler så smukt om skole og hjem, forældreindflydelse, og nu må vi være nået dertil, hvor forældrene må til at interessere sig for deres børn og deres skole i langt højere grad, end det har været tilfældet tidligere. Derfor kunne man godt, hvis man absolut ønsker en formålsparagraf på højere plan, foreslå et eller andet, men det mener jeg må dreje sig om den saglige orientering.

Folkeskolen skal desuden gøre det muligt for eleverne at tilegne sig en viden på en sådan måde og i en sådan grad, at det svarer til den enkelte elevs evnemæssige forudsætninger. Det er ikke formålsparagraffer under nogen form, der er brug for, hverken foranlediget af en hr. Heinesen, en hr. K. Helveg Petersen eller en frk. Tove Nielsen, der er brug for. Indoktrinering, disciplinkrise, læreransættelser og -afskedigelser løses kun i den danske folkeskole af forældrene ved at give skolenævnene og dermed forældrekrederen alene det fulde pædagogiske, juridiske og økonomiske ansvar for deres egen skole.

Baunkjær (V):

At begynde at ændre folkeskolelovens formålsparagraf her lige før vi får ministerens lovforslag til behandling, mener jeg vil være forkert.

Uden at jeg i øvrigt ønsker at gå ind i en større debat, mener jeg, at det vil være for modepræget at tage ordet „indoktrinering“ ind i en formålsparagraf, der forhåbentlig skal stå i mange år.

Jeg vil foreslå, at lovforslaget går til udvalgsarbejde i undervisningsudvalget, hvor vi gerne fra venstres side vil debattere forslaget.

Svend Haugaard (RV):

Det virker noget ejendommeligt, at man så kort tid før der kommer et nyt folkeskolelovforslag frem og vi skal have den store debat om dette forslag, fremsætter forslag om at ændre formålsparagraffen. Man mærker hensigten og bliver forstemt.

Det radikale venstre kan ikke medvirke.

Ingolf Knudsen (CD):

Jeg agter ikke på nuværende tidspunkt at gå ind i en dybtgående debat om de tanker, som hr. Halvgaard fremlagde her fra denne talerstol. Jeg kan kun sige, at jeg er dybt uenig i grundsynspunktet.

Med hensyn til det foreliggende lovforslag mener jeg også, at det nok foregriber begivenhederne en smule. Jeg vil gerne afvente det udspil, der kommer fra ministeren, og den debat, vi skal have i den anledning. Men samtidig vil jeg sige, at jeg selvfølgelig vil være med til at behandle det fremsatte lovforslag i udvalget.

Chr. Christensen (KrF):

Må jeg sige, at jeg også er dybt uenig med hr. Halvgaard i de synspunkter, der er fremlagt.

Jeg vil gerne sige, at skolen jo afspejler det omgivende samfund, og derfor må formuleringen af skolens formålsparagraf altid holdes for øje for at se, om skolen er i overensstemmelse med det omgivende samfund.

Jeg vil gerne med hensyn til det foreliggende lovforslag sige, at vi meget gerne vil afvente en mere dybtgående debat om det, indtil vi får ministerens udspil. Men jeg vil da gerne sige vedrørende forslaget til § 1, stk. 2, hvor vi jo har tilføjelsen til det nuværende, der begynder med: „Folkeskolen skal

[Chr. Christensen.]

sikre eleverne . . .“, at vi vil henvisse til, at vi i kristeligt folkeparti i sidste samling fremlagde et forslag i undervisningsudvalget om ændring af det socialdemokratiske forslag, hvor vi netop foreslog ordene „kundskaber“ og „medansvar“ indsat i formålsformuleringen. Det må også deraf klart fremgå, at vi i princippet er enige med det konservative folkeparti i deres synspunkter på dette område.

Så vil jeg godt sige, at på baggrund af det, jeg sagde i mit indlæg tidligere om skolens formålsparagraf og ordet indoktrinering, hvoraf det klart fremgik, at de to ting ikke kunne have noget som helst med hinanden at gøre, så finder jeg det ikke rigtigt, at man i en formålsformulering skriver, at folkeskolens lærere ikke i deres undervisning ensidigt må indoktrinere eleverne. Jeg er helt enig i betragtningen, og det ved det konservative folkeparti, men det er ganske unødvendigt at optage det i en formålsformulering, fordi vores skolelovs formålsbestemmelser og indoktrinering er som ild og vand i forhold til hinanden.

Vi vil meget gerne være med til seriøst at debattere disse ting i udvalget, men vil gerne afvente ministerens udspil.

Flygaard (DR):

Jeg skal gøre det ganske kort. Jeg kan sige, at retsforbundet kan ikke medvirke til gennemførelsen af det foreliggende lovforslag, dels ud fra en formel betragtning, der går på, at når der nu fra ministerens side kan forventes et lovforslag om det samme emne, ja, så synes vi, det er uhensigtsmæssigt, at vi nu skal til at behandle dette forslag. Det var det formelle synspunkt. Det reelle synspunkt har relation til det sidste, der står i lovforslaget. Det kan måske være en fejl fra konservativ side, det ved jeg ikke, men når der står, at folkeskolens lærere må ikke i deres undervisning ensidigt indoktrinere eleverne til en bestemt anskuelse eller holdning, så kunne jeg jo have lyst til at gøre den bemærkning, at vi absolut ikke er tilhængere af, at en eventuel ensidig indoktrinering skal afløses af en flersidig indoktrinering. Lad os endelig blive fri for det, det vil kun gøre ondt værre. Det er ikke flere

mennesker med flere skyklapper, vi har brug for ved uddannelsen af vore børn.

Ordføreren for forslagsstillerne (Gerda Møller) (KF):

Jeg vil gerne takke ordførerne for den overvejende velvillige modtagelse, selve det, at man ønsker formålsparagraffen ændret, har fået. Nu har vi jo, som det også er sagt fra flere sider, i dag haft en lang debat om folkeskolens grundlag, og det var netop den debat, vi i det konservative folkeparti ønskede at få, før det endelige reformforslag blev fremsat fra ministerens side. Vi kan være tilfredse med og er tilfredse med, at også ministeren ønsker formålsparagraffen ændret, således at alsidighedskravet kan tilgodeses. Så er vi altså enige om det, og så må vi se på udformningen i undervisningsudvalget.

Der er flere af talerne, der har været inde på, at man synes, det er, jeg var lige ved at sige utidig indblanding at komme med vort forslag til en ændret formålsparagraf nu. Det kan jeg altså ikke se. For det første skriver vi jo i bemærkningerne, at vi netop gerne ville have denne drøftelse, før ministerens forslag kom, således at vi kunne være klar over, på hvilket grundlag skolen skal arbejde. For det andet kan vi ikke se, at man ikke skulle have lov til at komme med sit eget selvstændige synspunkt, før ministeren kommer med sit. Det kan der vel ikke være nogen der kan føle er forkert.

Hr. Chr. Christensen henviser — jeg citerer efter hukommelsen — til sit „eget forslag“. Det drejede sig om en ændring til den formålsparagraf, som socialdemokratiet havde foreslået, og her henviste hr. Chr. Christensen til sit eget forslag. Jeg mener, det må være en erindringsforskydning. Jeg har nemlig også slået efter i de forhandling, vi havde, og i den betænkning, vi har. Det var godt nok hr. Chr. Christensens grundtanker, der lå til grund, men vi havde jo en meget, meget lang debat, en flere dages debat i undervisningsudvalget, og det, vi så nåede frem til, mener jeg var et fællesforslag fra udvalget efter denne meget, meget nøje gennemgang.

Jeg vil gerne slutte med at sige, at jeg glæder mig til den debat, vi skal have i undervisningsudvalget, når ministeren har

[Gerda Møller.]

fremSAT sit forslag til en revision af folkeskoleloven, og tror og håber på, at vi så når frem til en folkeskolereform, der kan sikre ro og tryghed og kontinuitet i folkeskolen fremover.

(Kort bemærkning)

Chr. Christensen (KrF):

Til fru Gerda Møller. Det er altså ikke nogen erindringsforskydning. Under debatten i undervisningsudvalget redegjorde jeg for synspunkterne, og aftalen blev, at disse skulle fremlægges skriftligt. Det blev de, de blev udsendt som „Chr. Christensens forslag til formålsparagraffens affattelse“, udsendt under F. 63, bilag 14, 2. samling. Da må udvalgsmedlemmerne have fået det.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Anden næstformand (Erlendsson):

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til undervisningsudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold) Det er vedtaget.

Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af folketinget Hanne Reintoft, Fuglsang, Kaj Hansen, Knud Jespersen, Freddy Madsen og Ib Nørlund har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om folkepension og af lovgivningen om pensionistbeskatningen.

Fra medlem af folketinget Iversen har jeg modtaget meddelelse om, at han med virkning fra 20. november 1974 er udtrådt af centrum-demokraternes folketingsgruppe og i stedet ønsker at betegnes som stående uden for partierne.

Der er foretaget ændringer i følgende udvalg:

Skatte- og afgiftsudvalget (21/11 74):

Udtræder: Mølgaard
Nyt medl.: Flygaard

Udv. ang. lægemidler (21/11 74):

Udtræder: Riemann
Nyt medl.: Erlendsson

Udenrigsudvalget (21/11 74):

Udtræder: Helle Degn
Nyt medl.: Erik Holst

Undervisningsudvalget (21/11 74):

Udtræder: Helle Degn
Nyt medl.: Hans Jørgen Jensen

Det udenrigspolitiske nævn (21/11 74):

Udtræder: Bilgrav-Nielsen
Ny stedf.: Erik Hansen

Skriftlig fremsættelse af forslag.

Ørdføreren for forslagsstillerne (Hanne Reintoft) (DKP):

Jeg tillader mig herved at fremsætte forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om folkepension og af lovgivningen om pensionistbeskatningen, hvorved jeg henviser til det, som er anført i de bemærkninger, der ledsager forslaget.

Anden næstformand (Erlendsson):

Der er ikke mere at foretage i dette møde.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 22. november, kl. 11 med følgende dagsorden:

1) *Tredje behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m. v.

2) *Anden (sidste) behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning angående folketingets ombudsmands beretning for året 1973.

3) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om film og biografer [af Svend Andersen (Roskilde amt) m. fl.].

4) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ophævelse af lov om Statens Kunstfond [af Børge Pedersen m. fl.].